

2. Закон України "Про аудиторську діяльність" від 22.04.1993// Комп'ютерна правова система ЛІГА: ЗАКОН. – К.: ІАС "ЛІГА".
3. Аудит адміністративної діяльності/ Теорія та практика/ Пер.с англ. В.Шульги.-К.Основи, 2000. – С. 242.
4. Бутінець Ф. Ф., Бардаш С. В., Малюга Н. М., Петренко Н. І. Контроль і ревізія. - Житомир: ЖІТІ, 2000. – 512 с.
5. Желюк Т. Л. Державна служба: Навчальний посібник. – К.: ВД „Професіонал”, 2005.– 576. – С. 250 – 278.
6. Жигалов Л. А. Аналіз виконання кошторисів видатків, контроль і ревізія в бюджетних установах. – М.: Фінанси і статистика, 1989.
7. Збірник досліджень ефективності виконання державних програм. – К.: "Дія", 2002. – С. 15–101.
8. Калюга Є. В. Фінансово-господарський контроль в системі управління: Монографія. – К.: Ельга, Ніка-Центр, 2002. – 360 с.
9. Основні завдання державної контрольно-ревізійної служби в Україні на 2000-2004 рр. (Стратегія діяльності ДКРС): затв. наказом Мінфіну України 31.05.2000 № 118 // Довідник працівника державної контрольно-ревізійної служби. Том 1. – К.: ДІА, 2001. – С. 101–106.
10. Стандарти державного фінансового контролю за використанням бюджетних коштів, державного і комунального майна, затверджені наказом Головкиру України від 09.08.2002р. N 168 // Комп'ютерна правова система ЛІГА: ЗАКОН. –К.: ІАС "ЛІГА".
11. Стефанюк І. Б. Аудит фінансової та господарської діяльності бюджетних установ: проблеми та шляхи запровадження/ Науково-практична конференція. – К.: Піраміда, 2005, 144 с.
12. Чайка В.М. Підвищення результативності державного фінансового контролю // Фінанси України. – 2001. – № 5. – С.69-74.
13. Шевчук В.О. Вдосконалення процедури контролю за процесом формування бюджетів // Фінанси України. –1999. – № 6. – С.19-29.

УДК 657

МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ АУДИТОРСЬКОГО РИЗИКУ ПРИ ПЛАНУВАННІ АУДИТУ

Н.З. Яцишин
В.М. Вакаров

Економічна діяльність взагалі, та аудиторська діяльність зокрема супроводжується ризиком. Значна роль у процесі проведення аудиту належить визначенню та способам коригування загального аудиторського ризику. У статті за допомогою методів аналізу та синтезу розглянуто методика розрахунку загального аудиторського ризику. В результаті проведеного дослідження, автор робить висновки про те, що аудитору доцільно при визначенні аудиторського ризику користуватися шкалою "низький, середній, високий ризик", і визначати його на основі наперед сформованих та під час перевірки заповнених питальників за розробленою автором методикою. Кількість бібліографічних посилань – 12, мова українська.

Ключові слова: загальний аудиторський ризик, підприємницький ризик, внутрішньогосподарський ризик, ризик контролю, ризик невиявлення, аналітичний ризик, ризик вибірки.

ВСТУП

Планування аудиторської перевірки, або аудиторського процесу, або аудиторської роботи (ми

вважаємо ці поняття тотожними), означає розробку загальної стратегії і детального підходу до очікуваного характеру, строків і масштабу аудиторської перевірки. "Аудитор планує проводити аудиторську перевірку ефективно і своєчасно" [15, с. 108]. Одним із важливих питань, яке постає перед аудитором на цьому етапі, є попереднє визначення розміру аудиторського ризику, значення якого безпосередньо впливає на кількість ауди-

Яцишин Наталія Зіновівна - здобувач кафедри обліку і контрольно фінансово-господарської діяльності Тернопільської академії народного господарства,
Вакаров Василь Михайлович - доцент кафедри обліку та аудиту Ужгородського національного університету

торських процедур, розмір аудиторської вибірки та вартість проведеного аудиту.

У спеціальній літературі з методології та методики аудиту завжди присутній розділ чи підрозділ, присвячений аудиторському ризику. Але, разом з тим, матеріал у цьому розділі чи підрозділі висвітлений поверхнево і не завжди аудитор може практично його використати. Зокрема, зарубіжні автори [1, 2, 3] розглядають суть аудиторського ризику та методику його визначення більш з теоретичної точки зору та зупиняються на складових аудиторського ризику і їх характеристичі. У російській спеціальній літературі з практичної точки зору до оцінки загального аудиторського ризику підходять Бичкова С.М. та Бондаренко В.І. [4, 5]. Вони пропонують проводити аудитору анкетування і на основі анкет визначати рівень ризику по кожній відповіді окремо як певну кількість балів, а далі математично визначати загальний рівень ризику по цілій анкеті як середньоарифметичне значення. Що ж стосується вітчизняних розробок у цьому напрямі, то заслуговують уваги праці Петрик О., Дмитренко І, Лісіної В. та Петренко С. [6, 7, 8, 9]. Автори розглядають види аудиторського ризику, підходи та методи оцінки аудиторського ризику. Всі ці розробки, на нашу думку, є досить цікавими і взаємодоповнюються.

Ми побудуємо своє дослідження таким чином, аби комплексно дослідити основні складові аудиторського ризику та показати методику його визначення в умовах конкретної аудиторської перевірки.

1 ВИДИ РИЗИКІВ В АУДИТОРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ТА НЕОБХІДНІСТЬ ЇХ ОЦІНКИ

Поняття ризику прийшло до нас з італійської мови. Ризик (від іт. *risico*) – це: 1. можливість настання подій з негативними наслідками в результаті певних рішень або дій; 2. ймовірність понести збитки або упустити вигоду; невпевненість в отриманні відповідного доходу або збитків [10, с. 764-765]. Ринкова економіка немислима без ризику.

Дещо вужчим є поняття економічного ризику. Ризик економічний – це ризик, пов'язаний з невизначеністю, непередбаченістю, випадковістю поведінки суб'єктів ринкових відносин, що може завдавати збитків підприємцю. В ринковій економіці, де панує конкуренція, стихія, важко передбачити всі можливі наслідки економічної діяльності суб'єктів ринкової економіки. Це означає, що підприємець у процесі своєї діяльності так чи інакше ризикує своїм капіталом, доходами [11, с. 280; 12, с. 204].

З аудитом фінансової звітності пов'язано декілька видів ризику. В літературі зустрічаються такі види ризиків, як аналітичний ризик (означає,

що за результатами аналітичних процедур будуть дані неправильні висновки), ризик вибіркового дослідження (аудиторська вибірка може бути не репрезентативна), ризик організаційного проведення аудиту (ризик невірної організації планування аудиту), ризик низької кваліфікації аудитора (загроза того, що аудитор через свою некомпетентність зробить неправильний висновок про достовірність фінансової звітності клієнта) тощо. На нашу думку, названі види ризиків є складовими загального аудиторського ризику (ЗАР), виходячи з того, що аудиторський ризик – це ризик висловлення аудитором неправильної аудиторської думки у випадках, коли у фінансовій звітності містяться суттєві викривлення.

Як економічний суб'єкт, аудиторська компанія повинна у своїй діяльності враховувати і підприємницький ризик або ще його називають ризик для бізнесу, тобто ризик того, що є небезпека пред'явлення претензій клієнтами та третіми особами щодо якості проведеної перевірки, а також ризик несплати клієнтом аудиторських послуг чи виникнення судових витрат. Але “основним чинником контролю за ризиком для бізнесу є належний контроль аудиторського ризику” [8, с. 53].

І аудитори практики, і економісти теоретики вказують на те, що оцінка аудиторського ризику (навіть визначення типу “низький-високий”) – доволі складна справа, багато в чому визначається здібностями аудитора до професійних суджень. Ще важче визначити зниження його рівня. На етапі планування аудитор проводить попередню оцінку аудиторського ризику в загальному по фінансовій звітності та окремо по сегментах, а далі в процесі проведення аудиту рівень аудиторського ризику може бути переглянутий в сторону збільшення або зменшення.

Загальноприйнятим є факт, що загальний аудиторський ризик складається із наступних складових: внутрішньогосподарського ризику (зустрічається назва властивий ризик), ризику контролю та ризику виявлення. Переважна більшість авторів дотримується думки, що прийнятним є загальний аудиторський ризик на рівні 5%, і визначається він за допомогою наступної моделі:

$$ПАР = ВГР * РК * РН, \quad (1)$$

де ПАР – прийнятний аудиторський ризик,
ВГР – внутрішньогосподарський ризик,
РК – ризик контролю,
РН – ризик не виявлення.

Чому саме 5 %? Аудиторський ризик визначається як ймовірність формування неправильного висновку за результатами перевірки. Аудитори розуміють, що неможливо повністю виключити ризик, тому, на їх думку, прийнятним, з їхньої точки зору, є рівень 5 %. Це означає, що п'ять зі ста

підписаних аудитором висновків можуть містити невірні висновки по спірних питаннях. Відповідно, 95 % – це високий рівень довіри. У професійній літературі рівень довіри на 95 % інколи називають “магічною цифрою аудиторського ризику”. Встановлення більш низького рівня прийнятного аудиторського ризику буде мати негативний вплив на конкурентоздатність аудиторської фірми, оскільки позначиться на збільшенні вартості наданих послуг.

Зупинимось на складових аудиторського ризику. Внутрішньогосподарський ризик – це ризик наявності суттєвих неточностей у фінансовій звітності клієнта при відсутності відповідних засобів внутрішнього контролю. Причиною цього ризику, як правило, є природа бізнесу клієнта, економічне середовище, в якому існує клієнт та система його організації. На стадії планування аудитор повинен провести оцінку внутрішньогосподарського ризику по окремих статтях балансу та показниках фінансової звітності. При підготовці програми аудиту аудитор повинен оцінити внутрішньогосподарський ризик для рахунків бухгалтерського обліку і тих операцій, по яких сальдо і (або) обороти перевищують прийнятий рівень суттєвості (рис. 1). Саме дослідження системи бухгалтерського обліку у поєднанні з досвідом і професійністю аудитора може дати відповідь на питання величини внутрішньогосподарського ризику.

Ризик контролю – це ризик того, що система внутрішнього контролю не зможе запобігти або виявити суттєві неточності у фінансовій звітності, тобто оцінка ризику контролю – це оцінка розробленої методики системи внутрішньогосподарського контролю. Суміжною категорією є “надійність засобів контролю”. Чим вища надійність засобів контролю, тим нижчий рівень ризику контролю. Арифметично сума значень ризику контролю та показника надійності засобів контролю рівна одиниці, або відповідно 100 %.

Обов'язково до завершення перевірки аудиту слід проаналізувати, чи була підтверджена в ході аудиту оцінка ризику засобів контролю, тобто чи правильно визначив аудитор рівень ризику контролю.

Ризик невиявлення – це ризик того, що за допомогою аудиторського тестування і контрольних процедур аудитор не зможе виявити суттєві неточності бухгалтерської звітності. Ризик невиявлення, на відміну від попередніх двох складових аудиторського ризику, визначається не дослідницьким, а розрахунковим шляхом. Аудитор повинен розуміти, що між рівнем загального аудиторського ризику та ризиком невиявлення існує прямо пропорційний зв'язок. Разом з тим, сукупність внутрішньогосподарського ризику та ризику контролю обернено пропорційна ризику невиявлення. Отже, основним фактором впливу на величину загально-

го аудиторського ризику є можливість аудитора регулювати величину ризику невиявлення, в основному – це зниження його рівня. Способи зниження рівня ризику невиявлення зобразимо на рисунку 3.

Якщо аудитор розуміє, що використавши вищезазначені способи він все одно не зможе знизити ризик невиявлення, то виникає необхідність висловлення умовно-позитивного чи негативного аудиторського висновку.

2 МЕТОДИКА ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ ЗАГАЛЬНОГО АУДИТОРСЬКОГО РИЗИКУ ПРИ ПЛАНУВАННІ АУДИТУ

Ключовим питанням при вивченні категорії аудиторського ризику є методика його визначення та вироблення політики впливу на величину загального аудиторського ризику.

Спробуємо дослідити глибше окремі складові загального аудиторського ризику. Отже, будемо виходити з того, що загальноприйнятим вважається твердження: прийнятний аудиторський ризик рівний добутку внутрішньогосподарського ризику, ризику контролю та ризику не виявлення (формула 1).

Розмежуємо внутрішньогосподарський ризик на ризик системи бухгалтерського обліку, ризик зловживань і ризик для бізнесу. Ризик системи бухгалтерського обліку означає ризик того, що система бухгалтерського обліку невірною може відобразити здійснену господарську операцію. Ризик зловживань означає ризик того, що через нечесність чи власну зацікавленість працівників чи керівництва були допущені зміни у фінансовій звітності, а ризик для бізнесу включає в себе можливість змін у галузі чи економіці в цілому, що спровокує ріст рівня загального аудиторського ризику.

Ризик контролю будемо розглядати цілісно, не розбиваючи на складові, а до ризику невиявлення віднесемо ризик вибіркового методу та аналітичний ризик. Ризик вибіркового методу – це ризик того, що аудитор може дійти іншого висновку на основі вибірки, ніж тоді, коли б він перевіряв сукупність повністю. Оскільки основними процедурами при вибіркового дослідженні є тести контролю (тобто перевірка ефективності роботи системи внутрішнього контролю) та перевірки по суті, то ризик вибіркового методу дорівнює добутку ризику вибірки при здійсненні тестів контролю та ризику вибірки при застосуванні перевірок по суті [6].

Аналітичний ризик означає ймовірність неправильного тлумачення аудитором проведених ним аналітичних процедур. Отже, на основі вище-

наведеного запишемо формулу (1) у наступному вигляді:

$$ПАР = (РСБО * РЗ * РБ) * РК * ((РВТК * РВПС) * АР) \quad (2)$$

де ПАР – прийнятний аудиторський ризик,
РСБО – ризик системи бухгалтерського обліку,

РЗ – ризик зловживань,

РБ – ризик для бізнесу,

РК – ризик контролю,

РВТК – ризик вибірки при здійсненні тестів контролю,

РВПС – ризик вибірки при застосуванні перевірок по суті,

АР – аналітичний ризик.

Разом з тим, що формула (2) містить досить значну кількість змінних, цей перелік не є вичерпаним, оскільки у процесі аудиту є дуже багато чинників, що впливають на правильність висловлення щодо достовірності фінансової звітності. На нашу думку, ми показали основні види ризиків, які в найбільшій мірі впливають на рівень загального аудиторського ризику.

Спроба кількісно оцінити всі складові аудиторського ризику формули 2 на об'єктивному рів-

ні, на нашу думку є неможливою, та й і не потрібно. Аудитору цілком вистачає шкали "низький, середній, високий". Більш глибоке дослідження кількісної сторони ризиків є непотрібним, бо вимагатиме більших затрат часу на обрахунок, на розробку методики обрахунку, що в свою чергу позначиться на вартості аудиторських послуг, і, відповідно на конкурентоздатності аудиторської фірми, тому обмежимося нормативними та дослідними значеннями.

На основі узагальнення зарубіжного досвіду, який можуть використовувати і аудитори в Україні, можна назвати наступні нормативні значення елементів аудиторського ризику:

- загальний аудиторський ризик – мінімум 0,01 – максимум 0,05;
- внутрішньогосподарський ризик – мінімум 0,5 – максимум 1;
- ризик контролю визначається експертним шляхом, максимум 1;
- ризик не виявлення визначається розрахунково, але не більше 0,5 [7, с. 40].

Дослідження практичних результатів оцінки аудиторського ризику показали наступні значення елементів аудиторського ризику (таблиця 1).

Таблиця 1 Варіанти оцінки аудиторського ризику, що ґрунтуються на дослідженні практичних результатів [7]

Значення елементів ризику			Ризик	Ступінь упевненості
ВГР	РК	РН при ЗАР=0,05		
1	2	3	4	5
0,5-0,6	0,3	0,33-0,28	Низький	Висока
0,8-0,9	0,6	0,10-0,09	Середній	Середня
1,0	0,8	0,06	Високий	Низька
1,0	1,0	0,05	Тотальний	Відсутня

Значення елементів ризику, наведені у таблиці 1, будемо вважати нормативними. На практиці для визначення ризику системи бухгалтерського обліку, ризику зловживань, ризику для бізнесу та ризику контролю аудитору варто скористатися питальниками. Приклад одного із заповнених питальників наведемо у таблиці 2:

Аудитор шукає відповіді на питання, пропоставляє ці відповіді у окремій графі у питальнику і зразу ж пропоставляє ступінь ризику по кожному питанню. Тобто аудитор зразу ж вирішує (можливо, і суб'єктивно), як кожен досліджуваний ним об'єкт впливає на рівень ризику. Далі аудитор вивчає кожен заповнений питальник, зокрема, підраховує ступені ризику (арифметично визначає кількість відповідей, що вказують відповідно на високий, середній та низький ступінь ризику), узагаль-

нює отримані дані і шляхом порівняння визначає величину ризику (високий, низький чи середній). Далі для визначення внутрішньогосподарського ризику аудитор поступає наступним чином:

1. якщо всі три складові внутрішньогосподарського ризику знаходяться на однаковому рівні, такий же рівень присвоюється і внутрішньогосподарському ризику;

2. якщо хоча б одна із складових має середній рівень ризику, а решта мають низький рівень, внутрішньогосподарський ризик вважатимемо середнім;

якщо хоча б одна із складових має високий рівень ризику, незалежно від рівня ризику інших складових внутрішньогосподарський ризик буде високим (таблиця 3).

Таблиця 2 Питальник для оцінки ризику системи бухгалтерського обліку

Перелік запитань	Відповідь	Ступінь ризику			Джерело інформації
		Низький	Середній	Високий	
1. Яка форма бухгалтерського обліку застосовується на підприємстві? – журнально-ордерна – меморіально-ордерна – спрощена – комбінована – автоматизована	Автоматизована			X	Наказ про облікову політику
2. Яку бухгалтерську програму використовує підприємство?	1-С бухгалтерія 7.7		X		Те саме
3. Загальне враження від оформлення бухгалтерських документів: – оформлені дуже акуратно – прийнятно – низька якість оформлення документів – облік взагалі не вівся	Оформлені дуже акуратно	X			Вся бухгалтерська документація
4. Кваліфікація головного бухгалтера (стаж роботи)	10 р.	X			Відділ кадрів
5. Висновок попередньої аудиторської перевірки: – безумовно-позитивний – умовно-позитивний – негативний – відмова від висновку – аудит раніше не проводився	Безумовно позитивний	X			Аудиторський висновок попереднього аудитора
6. Чи мала місце протягом року зміна форми бухгалтерського обліку?	ні	X			Наказ про облікову політику
7. Чи мав місце перехід від ручного ведення бухгалтерського обліку до автоматизованого?	так			X	Те саме
8. Чи мала місце зміна програмного продукту для автоматизованого ведення бухгалтерського обліку?	ні	X			—”—
9. Чи спостерігалася зміна облікової політики на підприємстві?	так		X		—”—
10. Чи відбувалася протягом року зміна умов діяльності на підприємстві?	ні	X			Бізнес-план
11. Чи зверталися працівники бухгалтерії за допомогою до аудиторів?	так	X			Облік витрат
12. Чи приділяє керівництво увагу підвищенню професійного рівня працівників бухгалтерії? – проводить тренінги – стимулює самостійне підвищення кваліфікації бухгалтера – не використовує ніяких способів підвищення професійного рівня бухгалтерів	Проводить тренінги		X		Усне опитування
Всього по ступенях ризику		7	3	2	
Рівень ризику системи бухгалтерського обліку	низький				

Таблиця 3 Варіанти величини внутрішньогосподарського ризику

Варіант	РСБО	РЗ	РБ	ВГР
1	Низький Середній Високий	Низький Середній Високий	Низький Середній Високий	Низький Середній Високий
2	Низький	Середній	Низький	Середній
3	Низький Середній	Низький Низький	Високий Високий	Високий Високий

Визначивши ступінь внутрішньогосподарського ризику, аудитор варто використати таблицю 1, щоб визначити числове значення даного ризику. Оскільки у таблиці 1 числові значення внутрішньогосподарського ризику задані інтервалами, аудитор вибирає значення з інтервалу, керуючись професійністю та інтуїцією.

Числове значення ризику контролю аудитор також може взяти із таблиці 1, визначивши по питальнику ступінь ризику і знайшовши числову інтерпретацію знайденого ступеня ризику у названій таблиці.

Далі підставивши отримані числові значення ВГР і РК у формулу 1, та визначившись із значенням прийнятного аудиторського ризику, аудитор отримує рівняння з однією невідомою – рівнем ризику не виявлення, яку не важко математично визначити. Наприклад, якщо ми визначили внутрішньогосподарський ризик на рівні 0,6, а рівень ризику контролю на рівні 0,8, при прийнятному для нас аудиторському ризику 0,05, формула 1 набере вигляду:

$$0,05 = 0,6 * 0,8 * РН,$$

звідки

$$РН = 0,05 / (0,6 * 0,8) = 0,10.$$

Згідно таблиці 1, ризик невиявлення величиною 0,10 є середнім.

Тепер наше завдання – розподілити ризик не виявлення 0,10 між його складовими: ризиками вибірки при здійсненні тестів контролю та при застосуванні перевірок по суті і аналітичним ризиком. Варто зазначити, що при плануванні аудиторської перевірки аудитор повинен виходити з того, щоб знайти оптимальне співвідношення “ціна-якість”. Якщо аналітичні процедури і тестування контрольних моментів є недорогими, бо розрахунки, порівняння і спостереження виконати не важко, то перевірка оборотів і сальдо окремих рахунків є громіздкою процедурою, бо передбачає перерахунок і звірку сум по різних документах. Тому

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Аренс А., Лоббек Дж. Аудит: Пер. с англ.; Гл. редактор серії проф. Я.В. Соколов. – М.: Финансы и статистика, 1995. – 560 с.
2. Аудит Монтгомери /Ф.Л. Дефлиз, М.Б. Хирш; Пер с англ. Под ред. Я.В.Соколова. – М.: Аудит, ЮНИТИ, 1997. – 542с.

аудитор прагне звести до мінімуму здійснення аудиторських процедур по суті.

Саме тому із трьох складових ризику не виявлення найвищий рівень притаманний ризику вибірки при застосуванні процедур по суті. На нашу думку, аудитор варто завжди встановлювати рівень ризику вибірки при застосуванні процедур по суті як високий. Відповідно, залежно від вирахованого числового значення ризику невиявлення, залежать рівні ризику вибірки при здійсненні тестів контролю та аналітичного ризику. Ми вважаємо за доцільне встановлювати рівні аналітичного ризику та ризику вибірки при здійсненні тестів контролю на тому ж рівні, що й ризик не виявлення.

Згідно нашого наведеного прикладу, аудитор варто оцінити ступінь аналітичного ризику та ризику вибірки при здійсненні тестів контролю як середній, а ризик вибірки при застосуванні процедур по суті вважати високим.

ВИСНОВКИ

Аудиторський ризик є складною економічною категорією, на що вказує значна кількість його складових. На нашу думку, вивчення окремих підвидів загального аудиторського ризику зокрема, з наступним узагальненням отриманих результатів, дозволить зрозуміти зв'язок між об'єктом перевірки та рівнем аудиторського ризику. А в свою чергу визначений рівень аудиторського ризику дозволить аудитору визначитись із обсягом та переліком аудиторських процедур, виконання яких необхідне для формування думки про достовірність фінансової звітності клієнта. Викладена у статті методика стосується лише етапу планування аудиту, тому в перспективі доцільно проаналізувати, чи змінюється рівень аудиторського ризику на інших етапах аудиту, якщо так, тоді якими мають бути дії аудитора в конкретних ситуаціях.

3. Адамс Р. Основы аудита. – М.: Аудит, ЮНИТИ, 1995. – 398 с.
4. Бычкова С.М. Методы оценки аудиторских рисков // Аудитор. – 2002. – № 5. – С. 27-33.
5. Бондаренко В.И. Зависимость между оценкой риска при планировании аудиторской проверки и ее качеством // Аудитор. – 2002. – № 9. – С. 30-34.
6. Петрик О. Застосування вибіркової перевірки в процесі аудиту // Вісник податкової служби в Україні. – 2003. – № 8. – С. 59.
7. Дмитренко І. Аудиторський ризик: підходи до оцінки // Бухгалтерський облік і аудит. – 2003. – № 8. – С. 38-42.
8. Лисина В. Аудиторський ризик // Финансовые услуги. – 2003. – №5. – С.53-55.
9. Петренко С. Методи оцінки ризику при виробленні стратегії аудиту // Бухгалтерський облік і аудит. – 2001. – №10. – С. 49-53.
10. Краткий экономический словарь / Под ред. А.Н. Азрилияна. – 2-е изд. доп. и перераб. – М.: Институт новой экономики, 2002. – 1088 с.
11. Економічний словник-довідник: За ред. док. екон. наук, проф. С.В. Мочерного. – К.: Феміна, 1995. – 368 с.
12. Сухарський В.С. Економічний словник-довідник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2002. – 328 с.